

Päivämäärä
16.3.2020

OULUN KAUPUNKI

RITAHARJUN KORTTELEIDEN 100 JA 101 LEPAKKOSELVITYS



Päivämäärä **16.3.2020**
Laatija **Antje Neumann, Ramboll Finland Oy**
Tarkastaja **Heli Lehvola, Ramboll Finland Oy**
Hyväksyjä **Johanna Jylhä, Oulun kaupunki**
Kuvaus **Lepakoiden talvikartoitus Ritaharjun kaava-alueella**
Projektinro **1510054765-002**
Kansikuva Ritaharjun metsäinen selvitysalue ilmakuvasa 28.2.2020

SISÄLTÖ

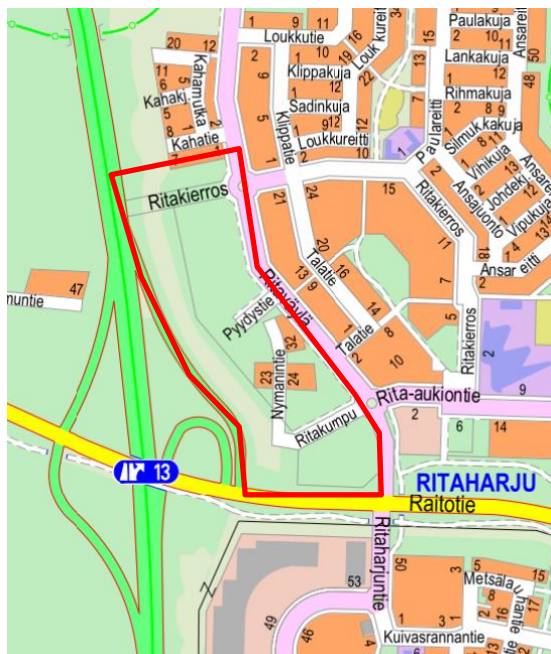
1.	JOHDANTO	3
2.	YLEISTÄ LEPAKOISTA	4
2.1	Suomen lepakot	4
2.2	Yleisimmät lepakkolajit Suomessa	5
2.3	Lepakoiden suojelu	5
2.4	Lepakkoalueiden luokittelu	5
3.	MENETELMÄT	6
4.	TULOKSET	6
5.	EPÄVARMUUSTEKIJÄT	8
6.	YHTEENVETO JA SUOSITUKSET MAANKÄYTÖLLE	8
7.	LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO	9

1. JOHDANTO

Oulun Ritaharjun kortteleiden 100 ja 101 suunnitellulle toimistotilarakennusten tontin alueelle (17,3 ha) laadittiin vuonna 2018 luonto- ja maisemaselvitys (Ramboll Oy) (Kuva 1). Työ liittyi asemakaavamuutokseen. Pohjois-Pohjanmaan ELY keskus on kirjoittanut lausunnossaan (PO-PELY/1338/2018):

”ELY-keskus katsoo, että tehdyn selvityksen perusteella voidaan arvioida kaavan merkittävimpiä luontovaikutuksia lukuun ottamatta vaikutuksia lepakoille tärkeisiin alueisiin mukaan lukien lisääntymis- ja levähdyspaikat, joiden hävittäminen ja heikentäminen on luonnonsuojelulain 49 §:n nojalla kielletty. Luontoselvityksessä todetaan seuraavaa: ”Selvitysalueen metsätiet ja talojen piha-alueet voivat kuulua Oulussa esiintyvän pohjanlepakon saalistusalueisiin. Lepakojen lisääntymis- ja levähdyspaikkoihin kuuluvat vanhat talot ja tallit. Ei voida sulkea täydellä varmuudella mahdollisuutta pois, että selvitysalueella jäljellä oleva talli yms. rakennukset olisivat lepakoiden käyttämiä.” Myöskään voimassa olevan asemakaavan yhteydessä ei lepakoitten eikä muiden luontodirektiivin IV(a)-liitteen lajien lisääntymis- ja levähdyspaikkoja ole selvitetty. ELY keskus esittää, että luontoselvitystä täydennetään lepakoitten lisääntymis- ja levähdyspaikkojen selvityksellä.”

Tämän selvityksen tarkoituksena oli kartoittaa, esiintyykö selvitysalueen jäljellä olevissa vanhoissa rakennuksissa talvehtivia lepakoita tai lepakoille soveltuvia talvehtimispaikkoja. Lepakoiden kesäaikaisista lisääntymis- ja levähdyspaikoista voidaan saada viitteitä talvikartoituksessa, mutta niihin liittyy epävarmuustekijöitä. Selvityksen laatijana on toiminut FM biologi Antje Neumann ja kenttätöissä on avustanut Tommi Miettunen.



Kartta 1. Vuonna 2018 tehdyn luontoselvityksen selvitysalueen raja.



Kuva 1. Ritaharjun selvitysalueella jäljellä olevat rakennukset ilmakuvassa 28.2.2020.

2. YLEISTÄ LEPAKOISTA

2.1 Suomen lepakot

Suomessa on tavattu yhteensä 13 lepakkolajia. Näistä kuuden on havaittu lisääntyvän maassamme. Yleisin ja laajimmalle levinnyt on pohjanlepakko (*Eptesicus nilssoni*), jota tavataan Lapista myöten. Sen lisäksi yleisesti esiintyviä lajeja ovat viiksisiippa (*Myotis mystacinus*), soviiksi-siippa (*M. brandtii*) ja vesisiippa (*M. daubentonii*) sekä korvayökkö (*Plecotus auritus*). Suomen EUROBATS-raportin mukaan (Kyheröinen ym. 2003) viiksisiippojen levinneisyys ulottuu pohjoisille leveyspiireille 64 - 65 asti, korvayökön ja vesisiipan pohjoisille leveyspiireille 63 - 64 asti. Edullisilla paikoilla siippoja on kuitenkin tavattu jopa 66 leveysasteen pohjoispuolella (Wermundsen 2010). Muut Suomessa tavatuista lajeista esiintyvät harvinaisempina lähinnä etelärannikon tuntumassa. Puutteellisen seurannan vuoksi kaikkien lajien esiintymisalueita ei kuitenkaan toistaiseksi tunneta tarkkaan.

Suomessa esiintyvät lepakot ovat kaikki hyönteissyöjiä. Ne saalistavat öisin ja lepäävät päivän suojaisassa paikassa. Päiväpiiloiksi sopivat esimerkiksi puunkolot ja rakennukset, jotka sijaitsevat lähellä ruokailualueita. Runsaimmin lepakoita esiintyy maan eteläosan kulttuuriympäristöissä. Laajoilla metsäalueilla ne ovat harvinaisempia, etenkin kun sopivien kolopuiden määrä on metsätalouden vuoksi vähentynyt.

Talven lepakot viettävät horroksessa. Ne siirtyvät syksyllä talvehtimispaikkoihin, jollaisiksi käyvät mm. kallioluolat ja rakennukset. Osa lepakoista voi muuttaa syksyllä pidempiäkin matkoja etelään talvehtimaan. Muuttokäyttäytyminen vaihtelee lajista ja elinalueesta riippuen, ja siitä tiedetään toistaiseksi varsin vähän. On kuitenkin arveltu, että lepakoiden muuttoreitit seuraavat rannikkoa tai vastaavia yhtenäisiä vesialueita, joita pitkin niiden on helppo suunnistaa.

2.2 Yleisimmät lepakkolajit Suomessa

Pohjanlepakko on Suomen lepakoista yleisin ja laajimmalle levinnyt. Sitä tiedetään esiintyvän Oulussakin. Muita lepakkolajeja esiintyy alueella harvemmin. Pohjanlepakko on vahva lentäjä – se lentää jopa kymmenien metrien korkeudessa – ja suosii melko avoimia maisemia. Se ei yleensä lennä lehvästön joukossa, vaan liikkuu mieluummin avoimissa pihossa tai teiden varsilla, jopa kaupunkiympäristössä katulampun valossa. Päiväpiilona se suosii erityisesti rakennuksia. Se talvehtii usein yksin tai muutaman lajitoverin kanssa varsin viileissä oloissa kellarissa tai muussa sopivassa paikassa. Pohjanlepakko on kuitenkin sopeutunut elämään myös pohjolan yöttömässä yössä ja se saatetaan nähdä saalistamassa myös päivisin keväällä. Tuulisella säällä ja sateella lepakot eivät yleensä saalista, mutta pohjanlepakkoja voidaan havaita myös tiikusateella ja tuulisella säällä.

2.3 Lepakoiden suojelu

Kaikki Suomen lepakkolajit kuuluvat EU:n luontodirektiivin liitteessä IV (a) mainittuihin lajeihin. Tämä tarkoittaa, että niiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen tai heikentäminen on kiellettyä (luonnonsuojelulaki 49 §). Luonnonsuojelulain 49 §:n mukaan 39 §:n rauhoitus-säännöksistä ja 49 §:n kielloista voidaan poiketa vain luontodirektiivin artiklassa 16(1) mainitun perusteiden.

Kaikki lepakkolajit on myös rauhoitettu luonnonsuojelulain 38 §:n nojalla. Tämän lisäksi Suomi on allekirjoittanut lepakoiden suojelua koskevan kansainvälisen EUROBATS-sopimuksen, joka velvoittaa mm. lepakoiden talvehtimispaikkojen, päiväpiilojen ja tärkeiden ruokailualueiden säilyttämiseen.

Lepakoiden suurin uhkatekijä on soveliaiden elinympäristöjen katoaminen. Maatalousympäristöjen yksipuolistuminen ja lisääntynyt kemikaalien käyttö vähentävät saatavilla olevaa ravintoa; tiiviimpi rakentaminen ja metsätalous puolestaan päiväpiilopaikkoja.

2.4 Lepakkoalueiden luokittelu

Maankäytön suunnittelussa lepakoiden käyttämät alueet luokitellaan Suomen Lepakkotieteellisen Yhdistyksen ohjeistuksen (SLTY 2012) mukaan seuraavasti:

Luokka I: Lisääntymis- tai levähdyspaikka

Ehdottomasti säilytettävä, häirintä tai heikentäminen luonnonsuojelulaissa kielletty

- Hävittämiselle tai heikentämiselle haettava lupa paikalliselta ELY-keskukselta
- Jos poikkeuslupa myönnetään, tulee lepakoille aiheutuvaa haittaa pienentää esimerkiksi asentamalla korvaavia päiväpiilopaikkoja, kuten pönttöjä.
- Suunnittelussa suositellaan otettavaksi huomioon suojeltuun kohteeseen liittyvät lepakoiden käyttämät kulkureitit ja ruokailualueet.

Luokka II: Tärkeä ruokailualue tai siirtymäreitti

Alueen arvo lepakoille huomioitava maankäytössä (EUROBATS)

- Vahva suositus, jolla ei kuitenkaan ole suoraan luonnonsuojelulain suojaa.
- Tärkeä saalistusalue voi olla sellainen, jolla saalistaa monta lajia ja/tai alueella saalistaa merkittävä määrä yksilöitä.
- Aluetta käyttävä laji on harvinainen tai harvalukuinen.
- Alue on todettu tai todennäköinen siirtymäreitti päiväpiilon ja saalistusalueen välillä.
- Jos siirtymäreitti katkaistaan, tulisi toteuttaa korvaava reitti.

Luokka III: Muu lepakoiden käyttämä alue

Maankäytössä mahdollisuuksien mukaan huomioitava alueen arvo lepakoille

- Lepakoiden käyttämä alue, laji/tai yksilömäärä pienempi
- Ei mainittu luonnonsuojelulaissa eikä suoranaisia suosituksia EUROBATS-sopimuksessa

3. MENETELMÄT

Lepakkoselvitys toteutettiin talvikartoituksena, jossa tarkoituksena on havainnoida lepakoiden talvehtimispaikkoja sekä potentiaalisia talvehtimispaikkoja. Lisäksi selvityksessä voidaan saada viitteitä lepakoiden kesäaikaisista lisääntymispaikoista ja muista lepopaikoista.

Lepakkoselvitys tehtiin 6.3.2020 kiertämällä alueella olevat rakennukset ulkoapäin sekä käymällä ladon sekä saunan viereisen varastotilan sisällä (Kuva 1). Selvityksessä etsittiin pääasiassa lepakoiden jätöksiä ja kiipeilyjälkiä, mutta myös lepakoyksilöitä havainnoitiin soveltuvimmista paikoista. Kiipeilyjäljillä tarkoitetaan lepakoiden kynsistä naarmuuntuvaan pintaan aiheutuvia pieniä jälkiä lepakoiden ryömiessä seinälaudoitusta myöten rakennuksen sisälle.

4. TULOKSET

Lato on suhteellisen hyvä kuntoinen, mutta siinä on useita ikkunoita rikki, lisäksi on tuuletusaukoja ja muita välejä, joiden kautta lepakoita ja muita eläimiä voisi päästä sisälle. Ladosta ei kuitenkaan löydetty talvehtivia lepakoita eikä lepakoiden esiintymiseen viittaavia jätöksiä tai kiipeilyjälkiä. Suurin osa ladon tilasta on todennäköisesti liian vetoinen. Lisäksi rakennuksen lämpötila ja ilmankosteus eivät pysy tasaisina.

Alakerran katon ja kipsilevyjen välinen tila olisi voinut olla sopivampi talvehtimispaikka lepakoille, mutta sieltäkään ei havaittu eläimiä tai merkkejä niiden esiintymisestä. Tulosten perusteella ladon ei arvioida myöskään olevan todennäköinen lisääntymispaikka lepakoille, koska sieltä ei löydetty jätöksiä. Tämän selvityksen perusteella ei voida sulkea mahdollisuutta pois, että lato toimisi kesäisin satunnaisena päiväpiilopaikkana lepakoille.



Kuva 2. Tarkistettu latorakennus kuvattu ulkoa 28.2.2020.



Kuva 3. Saunan viereisessä varastotilassa ei havaittu lepakoita. Paikka on liian vetoinen ollakseen soveltuva lepakoiden talvehtimispaikaksi. Lisäksi rakennuksessa on todennäköisesti ollut sen verran ihmis-toimintaa, että paikka ei ole rauhallinen.



Kuva 4. Pieni avonainen aittarakennus ei sovellu lepakoiden talvehtimispaikaksi.



Kuva 5. Sinistä taloa ei käyty tarkistamassa sisältäpäin. Rakennuksessa näyttänyt olevan sellaisia aukkoja, joiden kautta lepakoita voisi päästä sisälle. Lisäksi rakennus on käytössä/tyhjennetään.

5. EPÄVARMUUSTEKIJÄT

Jätöksien ja kiipeilyjälkien puuttumisen perusteella voidaan arvioida melko varmasti, että ladossa ei ole lepakoiden lisääntymispaikkoja. Ei voida kuitenkaan sulkea sitä mahdollisuutta pois, että lato toimisi kesäisin satunnaisena päiväpiilopaikkana lepakoille.

6. YHTEENVETO JA SUOSITUKSET MAANKÄYTÖLLE

Tässä selvityksessä tarkistettiin Ritaharjun kortteleiden 100 ja 101 alueille sijoittuvista rakennuksista, esiintyykö niissä talvehtivia lepakoita sekä ovatko tilat soveltuvia lepakoiden talvehtimiseen. Lisäksi arvioitiin, voisivatko rakennukset olla mahdollisia keväisiä lisääntymispaikkoja. Ladossa ja saunan viereisessä varastossa käytiin sisällä etsimässä lepakoiden mahdollisia talvehtimispaikkoja. Muiden rakennusten soveltavuutta lepakoiden piilopaikoiksi arvioitiin rakennusten ulkopuolelta käsin.

Tarkistetuista rakennuksista ei saatu havaintoja lepakoista eikä lepakoiden jätöksistä tai kiipeilyjäljistä. Minkään tarkastetuista rakennuksista ei todettu olevan erityisen soveltuva lepakoiden talvehtimispaikaksi. Lepakoiden jätösten ja kiipeilyjälkien puuttumisen vuoksi rakennuksissa ei arvioida olevan lepakoiden talvehtimis- tai lisääntymispaikkoja. Ei voida kuitenkaan sulkea pois, että kesän aikana saalistava lepakko käyttäisi sitä satunnaisena päiväpiilopaikkana.

7. LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO

Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.

Luonnonsuojelulaki 1096/1996.

Sierla, L, Lammi, E., Mannila, J. & Nironen, M. 2004: Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa. Suomen ympäristö 742, Luonto ja luonnonvarat, s. 114.

Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry. Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry:n suositus lepakkokartoituksista luontokartoittajille, tilaajille